

Література

1. Білоус О. «Енциклопедія перекладознавства» українською мовою: рецензія та історичний штрих її публікації. *Наукові записки. Серія Філологічна*. 2020. Вип. 193. С. 50–59.
2. Бялик В. Рецензія на книгу: Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ., за ред. О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Том 1. Вінниця: Нова книга, 2020. 552 с. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2021. Вип. 831–832. С. 317–319.
3. Енциклопедія перекладознавства: у 4 т.: пер. з англ. / за ред.: Івз Гамбієра та Люка ван Дорслара; за заг. ред.: О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Вінниця: Нова Книга, 2020. Т. 1: 552 с.; Т. 2: 276 с.; Т. 3: 312 с.
4. Карабан В. Уперше всесвітньовідома перекладознавча енциклопедія – українською мовою. Рецензія на «Енциклопедію перекладознавства: у 4-х томах. Т. 1: пер. з англ. / за ред. Іва Гамб'є та Люка ван Дорслара; за заг. ред.: О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Вінниця: Нова книга, 2020. 551 с. (Серія UTTU Series)». *Іноземні мови*. 2019. Вип. 98. С. 63–64.
5. Панченко О. Енциклопедія перекладознавства – важлива подія для українських мовознавців. Рецензія на видання: Енциклопедія перекладознавства / пер. з англ., за ред. О. А. Кальниченка та Л. М. Черноватого. Том 1. Вінниця: Нова книга, 2020. 551 с. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «філологічні науки»*. 2020. № 2(20). С. 337–339.
6. Степанова А. Енциклопедія перекладознавства – всеукраїнський громадський проєкт. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. Вип. 92. С. 138–139.

Ірина Домрачева
(м. Вінниця)

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ КОМУНІКАЦІЇ ВСЕМЕРЕЖЖЯ

Спілкування – це взаємини, під час яких комуніканти висловлюють власну позицію і своє ставлення один до одного. Завдяки взаємовпливу під час спілкування відбувається зближення та уподібнення позицій комунікантів та формується те, що психологи називають міжособистісними стосунками, які спрямовані на здійснення спільних дій конкретними особами. Результатом цих дій повинна стати успішна реалізація мовленнєвої інтенції, загальних намірів обох сторін комунікації [1].

Спілкування виявляється в усній та письмовій формах, має різні функції і засоби вираження. Сьогодні, з розвитком Всемережжя, постала нагальна потреба в аналізі комунікації за допомогою інтернету. Така мовленнєва ситуація відрізняється від спілкування віч-на-віч, під час якого комуніканти можуть доволі швидко і якісно певною мірою здійснювати успішну комунікацію, виправляючи, доповнюючи мовлення безпосеред-

ньо. Комунікація у Всемережжі потребує дотримання певних правил інтернет-спілкування, водночас таке спілкування не є контрольованим, а отже, може дуже швидко переходити з кооперативного (дружнього, взаємного) до конфліктного.

В. В. Дуднік зазначає, що, «враховуючи шалену популярність мережі Інтернет, зацікавленість лінгвістів цим феноменом стає очевидною. Так, студіюються лінгвокультурологічні та гендерні особливості Інтернет-дискурсу, його жанрові формати та мовне оформлення. Значну увагу приділено осмисленню таких засадничих понять Інтернет-комунікації, як гіпертекст, віртуальний комунікативний простір, мовна особистість віртуального комуніканта) та ін.» [2, с. 27].

Унікальність комунікації в інтернеті полягає в тому, що мовні особливості мережевої комунікації зумовлені об'єктивними технічними причинами: розмір повідомлення може мати обмеження (тільки зафіксована кількість слів); тривалість існування повідомлення, час, упродовж якого повідомлення залишається доступним, може бути скороченим; можливість / неможливістю: а) цитування попереднього повідомлення у своїй відповіді; б) надсилання анонімного повідомлення і под. [2]. Також важливими є спостереження та аналіз впливу психолінгвістичних чинників на формування особистісних відношень між комунікантами: бажання / небажання відкрито демонструвати свої погляди, позицію.

Доволі часто режим спілкування детермінує вибір мовних засобів. Це важливо тому, що користувач повинен швидко відреагувати на повідомлення (стосується зазвичай чатів), а тому можемо спостерігати, як відбуваються відхилення від мовних норм. Такі відхилення не властиві асинхронному спілкуванню.

Варто зазначити, що будь-яке спілкування ґрунтується на певних засадах кооперативної чи конфліктної комунікативної взаємодії (що, безумовно, детермінує подальшу поведінку кожного з учасників мовлення). Тому дуже важливо розуміти, що для успішної комунікації (а це кооперативний спосіб взаємодії) притаманне об'єднання зусиль двох співрозмовників, що обов'язково призведе до здійснення загального наміру учасників мовлення.

Інший тип поведінки у спілкуванні – конфліктний – створює на певному етапі спілкування перешкоди щодо позитивного продовження комунікації, а подекуди й узагалі зупиняє комунікацію.

Л. Д. Швелідзе зауважує у своїй праці «Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української й англійської мов)», що «кооперацію (співробітництво) як тип комунікативної взаємодії виокремив Г. П. Грайс, визначивши його як основний принцип спілкування»: саме ним у межах кооперації було сформульовано чотири правила – максимум спілкування, що ґрунтуються на філософських категоріях якості, кількості, відношення і способу [3].

Розглянемо ці максимуми крізь розуміння потрібності дотримання певних норм кооперативного спілкування і/або відсутності цього. Конфліктний тип поведінки спричинює девіації у мовленні. Кооперація у мовленні – це запорука успішного комунікативного акту.

Максима якості передбачає дотримання комунікантами відповідності змісту висловлень об'єктивній дійсності, що унеможливлює вживання абсурдних, безглузвих, хибних висловлювань [3, с. 68]. Її порушення призводить до безапеляційних і беззмістовних заяв, що суперечать дійсності. Наприклад: на сайті оренди виставляється квартира для винайму. Ціна висока, на думку читачів, і не відповідає стану квартири. Коментарі до так званої «презентації» помешкання:

Лілія: *Для мене це нежитловий стан. Реально можна в депресію впасти в тій кімнаті...*

Дарія: *І диван, на якому баба відійшла у краще життя* (Facebook, 29.03.2025).

Тобто опис цієї квартири не відповідає ціні (неякісна інформація), порушення максимуми якості. Найпродуктивнішими щодо девіативного тлумачення прочитаного (говоримо про письмове мовлення) є саме коментарі до дописів.

Максима кількості вказує на «дотримання вимог до обсягу повідомлення, що має бути не більшим і не меншим для реалізації комунікативного задуму. Перевищення обсягу призводить до повторів інформації, зловживання увагою адресата, затримки часу тощо. У мережевому дискурсі такий тип порушення трапляється рідко, тому що користувачі мереж не схильні читати великі за обсягом тексти і коментарі» [3, с. 69].

Спостерігається у Всемережжі і брак потрібної інформації, що спричиняє прагнення адресата до відновлення семантичних прогалин.

Наприклад: *пропонують купити товар, але не вказують ціну, а інформують, що відповіли у приват. Це порушення кооперації у мовленні, тому*

що «пропущена» інформація тільки дратує користувача, він не бажає робити зайві кроки в отриманні інформації.

Максима відношення характеризується тематичною єдністю комунікативної взаємодії: комуніканти не повинні відхилятися від теми спілкування. У разі порушення максими відношення одним з учасників комунікативного акту інший завжди вказує на неприпустимість заміни теми розмови [3, с. 70]. Наприклад: у дописі «Порошенко проти Гройсмана» йшлося про політичні інтриги двох діячів, однак у коментарях люди згадують не дії політиків чи їхні гасла, а зовсім іншого персонажа, авторку допису і що вона ще колись писала, тобто невідповідність темі допису (Facebook, 10.04.2025).

Максима способу вираження «передбачає пошук і вибір комунікантами найбільш вдалих мовних форм взаємодії, зокрема таких мовних засобів, що забезпечують однозначність і зрозумілість висловлень. У випадку порушення максими способу спостерігаємо наявність термінів, складних речень образних висловів тощо, не зрозумілих адресату» [3, с. 70].

Саме неоднозначні та почасти незрозумілі користувачам слова викликають обурення, дратують імпліцитні, так звані «міжрядкові» сенси. Не кожен із комунікантів зможе їх зрозуміти і відповідає прямо, відчувши загрозу. Наприклад: у Вінниці встановили новий пам'ятник. Коментарі до нього неоднозначні: дехто кооперує із автором допису, інші, обираючи «приховану» іронію чи сарказм, «м'яко конфліктують». Однак наступний коментар може спричинити вже конфліктну реакцію на попередній прихований:

Андрій: *І як Вінниця жила без теї скульптури?*

Олег: *Ех, заживемо!!! Вже відчуваю смак життя!!! (три знаки оклику підсилюють сарказм).*

Тетяна: *Хворі люди. Тільки болячка незвична* (Facebook, 12.04.2025). (До речі, останній коментар може стосуватися і двох попередніх коментарів, і загалом новини у дописі, але вже обурення неприховане і образливе для учасників подій загалом).

Згадані максими кооперативної комунікації працюють разом, за допомогою усіх учасників спілкування, дії співрозмовників задля успішної комунікації мають бути скоординованими, ефективними щодо спільної мети. Тому важливим є уміння та, власне, прагнення комунікантів узгоджувати засоби реалізації своїх комунікативних намірів, продовжуючи в такий спосіб толерантну стратегію взаємодії учасників спілкування.

Література

1. Домрачева І. Р., Аксьонова І. О. Основи мовленнєвої діяльності: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. 101 с.
2. Дуднік В. В. Інтернет-комунікація у мультимовному середовищі (культур-філософське дослідження). Київ, 2021. 97 с.
3. Швелідзе Л. Д. Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української й англійської мов): дис. ... канд. філол. наук. Вінниця, 2021. 240 с.

Анатолій Загнітко
(м. Вінниця)

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПРОСТІР ПАСИВНОГО ДІЄПРИКМЕТНИКА: КАТЕГОРІЙНИЙ І МІЖКАТЕГОРІЙНИЙ СТАТУС

Кваліфікація дієприкметника в частиномовній системі має тривалу традицію з обґрунтуванням його розгляду як окремої частини мови (Діонісій Фракійський, Лаврентій Зизаній, Мелетій Смотрицький, Іван Ужевич та ін.) або як граматичної категорії, що активно співвідноситься з дієсловом і прикметником, тому термінологійно окреслювана як віддієслівний прикметник, гібридний дієслово-прикметник і т. ін. Найбільш усталеним є трактування дієприкметника як атрибутивної форми дієслова. Дискусійність підходів до покваліфікування дієприкметника тонко зауважила Галина Гнатюк, наголошуючи, що «...мабуть, немає іншого класу слів, за винятком займенника й числівника, який би зазнав таких різних кваліфікацій, оцінок <...>, як дієприкметник» [8, с. 12]. Різні покваліфікування дієприкметника, очевидно, мотивовані тим, що він однаково співвідносний і з дієсловом, і прикметником, через що одні дослідники надають перевагу першій кореляції (Henry Sweet, наприклад, об'єднував дієприкметники та ад'єктивні займенники), кваліфікуючи їх як віддієслівні прикметники, гібридні дієслова-прикметники, інші ж – за пріоритет ставлять збереження в ньому дієслівної семантики. Хоча саме подібний підхід вимагає істотного обґрунтування, оскільки таку семантику зберігає і віддієслівний іменник. Навіть кваліфікація дієприкметника в межах дієслова постійно мотивує необхідність наголошення на його особливій атрибутивній функції. Віднесення дієприкметника чи до прикметникового частиномовного статусу, чи до дієслівного завжди залишатиме місце для заперечення та віднайдення тих чинників, що умотивували б таку кваліфікацію. Якщо